

УДК 347.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.58>

ДОДАТКОВІ ВИТРАТИ НА ДИТИНУ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ, ПІДСТАВИ СТЯГНЕННЯ

Карташ Н.І.,
студент II курсу Факультету права
Українського католицького університету
ORCID: 0009-0003-4799-8365

Тарасенко Х.Ю.,
докторка філософії в галузі права,
старша викладачка кафедри права
факультету права
Українського католицького університету,
адвокатка
ORCID: 0000-0001-9960-0169

Карташ Н.І., Тарасенко Х.Ю. Додаткові витрати на дитину: поняття, види, підстави стягнення.

У рамках цієї наукової статті авторами досліджено інститут додаткових витрат на дитину як один із ключових механізмів забезпечення найкращих інтересів дитини в сімейному праві України.

Авторами досліджено емпіричні дані щодо середніх витрат на утримання дитини, а також альтернативні джерела, що свідчать про значне коливання таких витрат залежно від індивідуальних потреб дитини. Авторами наголошено на важливості врахування непередбачуваних, екстраординарних витрат, пов'язаних із лікуванням, розвитком здібностей, участю в конкурсах, змаганнях та інших заходах, які не можуть бути попередньо точно прогнозовані та потребують фінансової участі обох батьків.

У статті здійснено комплексний аналіз правової природи додаткових витрат на дитину. Авторами виокремлено ознаки додаткових витрат на дитину, сформульовані на підставі аналізу наукових позицій і рішень Верховного Суду, а також здійснено їх класифікацію за основними групами. Автори зауважують, що додаткові витрати на дитину: 1) забезпечують додаткові до базових потреби дитини (мають екстраординарний характер); 2) стягуються понад аліменти (не поглинаються ними); 3) ці витрати повинні нести виключно батьки; 4) стягуються за рішенням суду; 5) можуть стягуватись як ретроспективно, так і на майбутнє, втім у твердій грошовій сумі; 6) перелік додаткових витрат не є вичерпним, втім вони повинні бути обґрунтованими (ґрунтуватись на об'єктивній необхідності, що підтверджена відповідними доказами).

Окрему увагу приділено доказовим стандартам у справах про стягнення додаткових витрат та критеріям визначення їх розміру з урахуванням принципу рівної батьківської відповідальності та реальних можливостей сторін.

За результатами дослідження авторами запропоновано визначення додаткових витрат на дитину як комплексу обґрунтованих витрат, необхідних для задоволення освітніх, медичних, соціальних, духовних та інших потреб дитини понад її базові потреби, що стягуються з батьків окремо від аліментів.

Ключові слова: дитина, додаткові витрати на дитину, суд, рішення суду, аліменти.

Kartash N.I., Tarasenko H.Yu. Additional expenses for a child: concept, types, and grounds for recovery.

Within the framework of this scientific article, the authors examine the institution of additional expenses for a child as one of the key mechanisms for ensuring the best interests of the child in Ukrainian family law.

The authors examined empirical data on the average costs of child maintenance, as well as alternative sources indicating significant variation in such costs depending on the individual needs of the child. The authors emphasize the importance of accounting for unforeseen, extraordinary expenses related to medical treatment, development of abilities, participation in competitions, contests, and other activities that cannot be accurately predicted in advance and require the financial involvement of both parents.

The article provides a comprehensive analysis of the legal nature of additional expenses for a child. The authors identify the characteristics of additional expenses for a child, formulated based on the analysis of scientific positions and decisions of the Supreme Court, and classify them into main groups. The authors note that additional expenses for a child: 1) address needs beyond the child's basic requirements (having an extraordinary character); 2) are incurred in addition to alimony (not absorbed by it); 3) must be borne exclusively by the parents; 4) are recovered by court decision; 5) may be recovered retroactively or prospectively, but in a fixed monetary amount; 6) the list of additional expenses is not exhaustive, yet they must be justified (based on objective necessity confirmed by relevant evidence).

Special attention is paid to evidentiary standards in cases concerning the recovery of additional expenses and the criteria for determining their amount, taking into account the principle of equal parental responsibility and the actual capabilities of the parties.

Based on the results of the study, the authors propose a definition of additional expenses for a child as a set of justified expenditures necessary to meet the educational, medical, social, spiritual, and other needs of the child beyond their basic needs, which are recovered from the parents separately from alimony.

Key words: child, additional expenses for a child, court, court decision, alimony.

Постановка проблеми. Виховання дитини, ціллю якого є формування особистості дитини вимагає від батьків як створення відповідних матеріальних умов (задоволення базових потреб в їжі, житлі, освіті, лікуванні тощо), так і активної участі у її духовному, моральному та ціннісному вихованні, спрямованому на розвиток світогляду, етичних орієнтирів і соціальної відповідальності.

Згідно із принципу 6 Декларації прав дитини дитина для повного і гармонійного розвитку її особистості потребує любові і розуміння. Вона повинна, коли це можливо, рости під опікою і відповідальністю своїх батьків і в усякому випадку в атмосфері любові і моральної та матеріальної забезпеченості [1].

Відповідно до ст. ст. 18, 27 Конвенції про права дитини батьки (у відповідних випадках – законні опікуни), які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини. Своєю чергою, на держави, які є учасницями цієї Конвенції, забезпечити механізм для участі в утриманні дитини батьками чи одним із батьків, який несе фінансову відповідальність за дитину, втім проживає в іншій державі [2]. У Законі України «Про охорону дитинства» закріплено право кожної дитини на рівень життя, достатній для її фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку. І власне на батьків чи осіб, які їх замінюють (ст.8 Закону), чи, іншими словами, на сім'ю (ст.11 Закону) покладено тягар відповідальності за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини [3].

За результатами дослідження, проведеного дослідницькою агенцією Info Sapiens у період з липня по листопад 2025 року на основі аналізу законодавства, опитування 400 домогосподарств та експертних інтерв'ю у сфері захисту прав дитини, встановлено, що середній обсяг щомісячних витрат на утримання однієї дитини становить 12,6 тис. грн [4]. Інші джерела [5] вказують на те, що середні витрати складають 18 тис. грн., а комфортною сумою є 28 тис. грн. для дитини до 10 років. Втім, ці суми відображають лише середній рівень щомісячних витрат на утримання дитини та не враховують можливих відхилень, зумовлених індивідуальними потребами. У житті дитини можуть виникати різноманітні обставини, які потребуватимуть фінансової участі обидвох батьків. Це можуть бути раптові фінансові потреби, пов'язані з лікуванням, медичними обстеженнями, участю в конкурсах, змаганнях чи іншими заходами, необхідними для її всебічного розвитку, які виникають раптово і не підлягають попередньому точному прогнозуванню.

Задля покриття такого роду непередбачуваних витрат у законодавстві України передбачено інститут додаткових витрат на дитину. Дослідження цього інституту не втрачає своєї актуальності крізь роки, зважаючи на багатогранну судову практику та виділені Верховним Судом критерії (ознаки) для встановлення належності певної категорії витрат до тих, що можуть бути стягнені як «додаткові витрати на дитину».

Метою цього наукового дослідження є проведення комплексного аналізу поняття додаткових витрат на дитину, їх складу; виокремлення сутнісних ознак (критеріїв віднесення витрат) додаткових витрат на дитину та визначення їх видів.

Стан опрацювання проблематики. Участь батьків у додаткових витратах на дитину є предметом наукових розробок таких вчених як: І.Я. Верес [6], О.Є Романенко [7], І.В. Жукова [7], А.М. Ісаєва [8], О. Розгон [9] та предметом судового розгляду за більше 120 тисяч справ за останні 10 років згідно із матеріалами Єдиного державного реєстру судових рішень.

Виклад основного матеріалу. У Сімейному кодексі України закріплено обов'язок того з батьків, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину, а також того з батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо) [10]. Не передбачаючи визначення поняття додаткових витрат про дитину, закон закріплює таку їх ознаку як зумовленість цих витрат особливими обставинами. Цивілістична наука та судова практика, своєю чергою, також зосереджують увагу на цій ознаці та розкритті переліку видів додаткових витрат на дитину.

Так, Нерода А.І. як представник адвокатської спільноти зазначає, що додатковими витратами вважаються кошти, які стягуються окремо від аліментів, з того із батьків, який проживає окремо від дитини та призначаються для покриття конкретних витрат на дитину, як от: лікування, оздоровлення, заняття гуртками, придбання необхідного обладнання для здобуття освіти [11]. Малик О.В. також слушно зауважує, що додатковими витратами на дитину є ті категорії витрат, які можуть виникнути понад її базові потреби (а відтак – не стосується харчування, житла та одягу) [12]. Ісаєв А.М. акцентує на проблематиці стягнення додаткових витрат на дитину, яке відбувається в судовому порядку. Зокрема, автор наголошує, що від позивача в такій категорії справ вимагається підтвердження дійсної необхідності понесених витрат на лікування, тобто не тільки підтвердження чеками (квитанціями), іншої платіжної документацією, а й те, що придбані медикаменти або надані послуги дійсно потрібні дитині. У випадках ненадання зазначених документів, суд, як правило, відмовляє у позовній заяві щодо додаткових витрат на дитину [8].

У мотивувальній частині Постанови Верховного суду (далі – ВС) від 26.08.2020 року у справі № 336/1488/19 суд зауважив, що обставини додаткових витрат можуть бути зумовлені, як негативними (хвороба), так і позитивними фактами (схильність дитини до музики, що потребує купівлі музичного інструменту, або до певного виду спорту, що вимагає додаткових матеріальних витрат, або дитина потребує оздоровлення та відпочинку біля моря чи на гірському курорті) [13].

Погоджуючись із запропонованими науковцями та судовою практикою ознаками додаткових витрат на дитину, вважаємо, що **додаткові витрати на дитину** – це комплекс обґрунтованих витрат, які необхідні для покриття освітніх, медичних, соціальних, духовних та інших потреб дитини, понад очікувані витрати на базові потреби дитини, які стягуються з батьків дитини окремо (додатково) від аліментів, незалежно від того чи проживає один з них окремо від дитини.

Слід зауважити, що відповідно до п.18 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» від 15.05.2006 № 3, стягнення додаткових витрат на утримання дитини, викликаних особливими обставинами (розвитком її здібностей, хворобою, каліцтвом тощо), може відбуватись виключно з батьків.

Окрім цього, Пленум Верховного Суду України наголосив на тому, що додаткові витрати на дитину слід визначати у твердій грошовій сумі, адже йдеться про фактично зазначені або передбачувані витрати [14]. Слід зауважити, що у разі, якщо йдеться про понесені витрати, це твердження заслуговує на увагу. Втім, оплата гуртків, лікування чи реабілітація дитини не завжди можуть бути фінансово прогнозованими, зважаючи на зростання цін. Тому визначення таких витрат у твердій грошовій сумі на майбутнє може мати наслідком необхідність додаткового стягнення тих витрат, які не були передбачені через зміну цін на ринку.

У своїй практиці ВС зауважує на тій доказовій базі, що може слугувати підтвердженням підставності позовних вимог про стягнення додаткових витрат. Так, у Постанові ВС від 04.12.2019 року у Справі № 320/383/19 суд окреслив перелік документів, які можуть бути, що підтверджують наявність особливих обставин для додаткових витрат на дитину. До таких документів судом віднесено: документи, що свідчать про витрати на придбання спеціальних інструментів, призначених для розвитку здібностей людини (наприклад, музичного інструменту або спортивного

спорядження тощо), витрати на навчання дитини у платному навчальному закладі, на заняття у музичних, мистецьких або спортивних закладах, на додаткові заняття, висновки медико-соціальної експертної комісії, довідки медичних закладів та інші документи, що підтверджують відповідний стан здоров'я дитини (хвороба, каліцтво), і свідчать про необхідність додаткових витрат на лікування (на придбання ліків, спеціальний медичний догляд, санаторно-курортне лікування тощо) [15].

За результатами проведення дослідження судової практик судів першої, апеляційної інстанції та ВС, доходимо висновку, що групами додаткових витрат на дитину є:

витрати на розвиток здібностей дитини, які можна розподілити на витрати на освітні чи інші послуги (оплата гуртків з музики, малювання, спорту, англійської тощо) [16] та витрати на придбання інструментів, приладь чи засобів, за допомогою яких дитина опануватиме навички та розвиватиме здібності (придбання спортивного інвентарю [17], чи музичного інструменту, інструментів для малювання, дизайну, програмного забезпечення тощо);

витрати на лікування [15]: як оплату медичних (реабілітаційних) послуг чи безпосередньо придбання ліків чи медичних (реабілітаційних) засобів - не залежно від того у державному чи приватному лікувальному закладі дитині надається медична допомога в Україні чи відповідний відповідний лікувальний заклад розташований за кордоном [25];

витрати на оздоровлення (на морі, в гірській місцевості, соляних шахтах тощо) [18];

витрати на навчання у приватному навчальному закладі [19] та ін.

Окрім цього, слід зауважити на тих категоріях витрат, які не слід вважати додатковими. Так, ними є витрати на навчання дитини, які пов'язані із здобуттям професійної освіти за кордоном, за наявності можливості здобути таку освіту у державних закладах [20]; придбання шкільного одягу, взуття та шкільного приладдя – такі витрати поглинаються аліментними виплатами того з батьків, хто не проживає з дитиною [21]; оплата послуг няні, приватного водія, який возить дітей до школи; підготовка дитини до зовнішнього незалежного оцінювання, придбання посібників, заняття з репетитором [22]; витрати, що пов'язані з відвідуванням дитини приватного дитячого садочка [23].

Також слід наголосити, що переплата за аліментами не може зараховуватись як участь у додаткових витратах на дитину [24].

Слід також зауважити, що наведені переліки витрат, які можуть (чи не можуть) вважатися додатковими витратами на дитину не є вичерпними. Представлені висновки є результатом дослідженої судової практики, яка безумовно, є ще більш багатогранною, адже ґрунтується на різноманітні життєвих обставин.

Слід зауважити, що судова практика однозначно відображає позицію, що при вирішенні питання щодо розміру додаткових витрат, суди повинні враховувати, в якій мірі кожен із батьків зобов'язаний брати участь у цих витратах з огляду на матеріальне та сімейне становище сторін та інші інтереси й обставини, що мають істотне значення. Але, якщо матеріальне становище батьків не дозволяє забезпечити повну оплату додаткових витрат, вони можуть бути компенсовані лише частково. Відповідно, розмір додаткових витрат повинен визначатися залежно від передбачуваних або фактично понесених витрат на дитину [25].

Визначаючи розмір додаткових витрат, суд може стягнути з відповідача більшу частину витрат, які були понесені позивачем на утримання дитини, враховуючи відсутність у позивача можливості отримувати власний дохід у зв'язку з постійним доглядом за дитиною [26]. Вважаємо такий підхід відповідає принципу рівної батьківської відповідальності з урахуванням реальних можливостей кожного з батьків та фактичного розподілу обов'язків щодо догляду за дитиною. Суд об'єктивно врахував відсутність у позивача можливості отримувати дохід у зв'язку з постійним доглядом за дитиною, а також наявність у відповідача стабільних доходів і майнових активів, що свідчить про його вищу платоспроможність, а відтак – прийняв справедливе рішення.

Висновки. Зважаючи на вищенаведене, доходимо висновку, що додаткові витрати на дитину – це комплекс обґрунтованих витрат, які необхідні для покриття освітніх, медичних, соціальних, духовних та інших потреб дитини, понад очікувані витрати на базові потреби дитини, які стягуються з батьків дитини окремо (додатково) від аліментів, незалежно від того чи проживає один з них окремо від дитини.

Проведене дослідження дає підстави виділяти такі ознаки додаткових витрат на дитину: 1) забезпечують додаткові до базових потреби дитини (мають екстраординарний характер); 2) стягу-

ються понад аліменти (не поглинаються ними); 3) ці витрати повинні нести виключно батьки; 4) стягуються за рішенням суду; 5) можуть стягуватись як ретроспективно, так і на майбутнє, втім у твердій грошовій сумі; 6) перелік додаткових витрат не є вичерпним, втім вони повинні бути обґрунтованими (ґрунтуватись на об'єктивній необхідності, що підтверджена відповідними доказами).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Декларація прав дитини від 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text.
2. Конвенція про права дитини (ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
4. Дослідження: держава покриває лише 51–63% фактичних витрат на дитину в сімейних формах виховання. URL: <https://sos-ukraine.org/novyny/doslidzhennya-derzhava-pokryvaeye-lyshe-51-63-faktychnyh-vytrat-na-dytynu-v-simejnyh-formah-vykhovannya>.
5. Сімейний бюджет: скільки коштує виховання дітей в Україні у 2025 році. URL: https://press-center.news/simeinyi-biudzheth-skilky-koshuie-vykhovannia-ditei-v-ukraini-u-2025-rotsi/#google_vignette.
6. Верес І.Я. Укладення договорів про утримання дитини. *Право і суспільство*. № 6. 2023. С. 79-86.
7. Ісаєв А.М. Участь батьків у додаткових витратах на дитину. Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку: Матеріали XVIII міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 98-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР В.П. Маслова. Харків (28 лютого 2020 року). С. 428-431.
8. Романенко О.Є., Жукова І.В. В Україні може з'явиться новий вид державної допомоги дитині на майбутнє. Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку: Матеріали II-ої Міжнародної науково-практичної конференції (07 жовтня 2020 р., м. Аланія (Туреччина). С. 72-75.
9. Розгон О. Аліменти на дитину: деякі аспекти стягнення у світлі останніх змін. *Цивільні справи. Вісник*. Квітень 2018. № 4 (42). С. 34-39. URL: <https://files01.core.ac.uk/download/pdf/322748374.pdf>.
10. Сімейний кодекс України. Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
11. Нерода А.І. Додаткові витрати на дитину: що це таке та як їх стягнути. URL: <https://advocate-neroda.com.ua>.
12. Малик О.В. 5 важливих фактів про додаткові витрати на дитину. URL: <https://www.simeinyi-advokat.com.ua/news/dodatkovyi-vytraty-na-dytynu>.
13. Постанова Верховного суду від 26.08.2020 року у справі № 336/1488/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91314114>.
14. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» від 15.05.2006 № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text>.
15. Постанова ВС від 04.12.2019 року у Справі № 320/383/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86565388>.
16. Постанова Рівненського апеляційного суду від 27 січня 2026 року у Справі № 569/2297/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133613951>.
17. Постанова ВС від 08 травня 2023 року у Справі № 756/9882/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110749238>.
18. Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 01 листопада 2023 року у Справі № 753/18083/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114572152>.
19. Постанова ВС від 08 травня 2023 року у Справі № 756/9882/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110749238>.
20. Постанова ВС від 26 серпня 2020 року у справі № 336/1488/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91314114>.

21. Ступак О. Які витрати на дитину, крім аліментів, можуть бути стягнуті судом додатково. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1436476>.
22. Постанова ВС від 29 квітня 2022 року у Справі № 761/27222/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104178227>.
23. Постанова ВС від 10.01.2019 року у справі №369/11745/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79112634>.
24. Постанова ВС від 12 січня 2022 року у справі № 545/3115/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102562701>.
25. Постанова Верховного Суду від 12.12.2019 у справі 756/49/17-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86565512>.
26. Постанова Верховного суду від 05.09.2019 у справі № 607/1909/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84092336>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 09.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 05.03.2026

© Карташ Н.І, Тарасенко Х.Ю., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0